

Etiska regler, om k-märkning med mera

Innehåll

Inledning	3
FIBOR:s etiska regler	4
K-märkning genom tiderna	6
Varför är kåken K-märkt	8
Vad betyder K, Q och q?	10
Vem gör vad i byggnadsvården	12

Inledning

FIBOR och dess medlemmar har en ansvarsfull roll inom svensk byggnadsvård. Vi, och resultatet av vårt arbete, ska utgöra förebilder och goda exempel, först och främst inom vårt eget område, men även inom byggnadssektorn i stort.

Genom FIBOR:s stadgar reglerar vi formaliteterna kring föreningens verksamhet, dessa kan beskrivas som ett hårt skal. Innanför detta skal finns "de mjuka värdena", alltså vad vi anser är rätt sätt att verka, inom alla de olika yrken som är representerade bland våra medlemmar.

Vi har därför formulerat ett antal *etiska regler*, som vi anser är naturliga att följa i vår verksamhet. Etik är enligt ordboken "läran om vad som är rätt och riktigt".

FIBOR:s etiska regler är ett levande dokument. Om och när vi finner det nödvändigt kan vi formulera om dem.

Etiska regler för FIBOR:s medlemmar

Med medlem menas här dels medlemsföretaget, dels var och en inom detta företag som arbetar med byggnadsvårdsfrågor.

Reglerna omfattar alla de tjänster som våra medlemmar tillhandahåller inom byggnadsvårdsområdet, såsom rådgivning, utredning, projektering, konstruktion, kalkyl, konservatorsarbete, samt naturligtvis byggnadsarbete i alla dess former.

Reglerna är uppdelade i två grupper, de fyra första är övergripande och avser medlemmens/medlemsföretagets verksamhet i stort:

1. Som medlemmar i FIBOR är vi **vidareutbildade och skaffar oss erfarenhet** i den utsträckning som krävs för att kunna erbjuda uppdragsgivarna en fullgod tjänst. Alla nya erfarenheter och fortbildningar ska dokumenteras.
2. Som medlemmar i FIBOR **hänvisar vi alltid till annan sakkunnig** i de fall vi ställs inför en omständighet utanför våra egna kompetensområden.
3. Som medlemmar i FIBOR verkar vi för att **främja FIBORS goda anseende**. Vi baktalar inte annan medlem. Som medlemmar är vi positiva till, och alltid beredda på att samarbeta med och ta hjälp av annan medlem.
4. Som medlemmar i FIBOR är vi **uppriktiga och ärliga**. Vi utger oss inte för att kunna något vi inte kan och vi vilseleder inte uppdragsgivare eller myndigheter.

Den andra gruppen av regler gäller inför varje objekt eller projekt:

5. Som medlemmar i FIBOR arbetar vi **för kunden, med husets** (byggnadsverkets/ anläggningens) **bästa** i ständig åtanke.
6. Som medlemmar i FIBOR följer vi **beslutad projektering och avtal**. Vi anmäler alla avsteg i god tid; till byggherre, kvalitetsansvarig och antikvarisk kontrollant.
7. Som medlemmar i FIBOR har vi **kunskap om de metoder och material** som används, och om de tekniska omständigheter som föreligger (mark, grundläggning, klimat med mera).

8. Som medlemmar i FIBOR har vi **kunskap om de lagar och förordningar** samt särskilda villkor (skyddsbestämmelser och liknande) som gäller för objektet.
9. Som medlemmar i FIBOR använder vi **beprövade material och metoder**. Vi utför alla teoretiska och praktiska insatser på ett fackmässigt sätt och enligt god sed. Det gäller såväl beskrivningar och anvisningar som hantverk och installationer med mera.
10. Som medlemmar i FIBOR strävar vi efter **hög och jämn kvalitet** i handlingar, material, utförande och slutresultat. Denna ambition finns med redan vid anbudsskede, förprojektering och liknande.
11. Som medlemmar i FIBOR **dokumenterar** vi alltid vårt arbete. Vi använder block och penna, kamera och dator; före, under och efter arbetet. Det gäller i synnerhet de delar och utrymmen som sedan inte kan inspekteras.
12. Som medlemmar i FIBOR **gör vi alltid vårt bästa**. Vi betraktar varje värdefull byggnad som en historiebok, som skall kunna läsas både av oss och av kommande generationer.

K-märkt i går, i dag, i morgon

På 1600-talet låg det kulturhistoriska värdet i de historiska personer som brukat huset, och i de historiska händelser som ägt rum i en byggnad. Eller som man trodde hade ägt rum där, eller påstod hade ägt rum. Minnesmärken eller monument, objekt som många gånger regenten eller regentens närmaste valde ut.

I mitten på 1800-talet låg det kulturhistoriska värdet i att huset eller kyrkan var riktigt gammalt, och medeltiden ansågs bäst. Speciellt uppmärksammades våra domkyrkor under den här tiden. Men det medeltida hade åldrats och blivit lite snett och vint, eller så hade katedralen skrudats om under 1700-talet. Det var 1800-talets arkitekter som valde vilka byggnader som ansågs ha kulturhistoriskt värde och de förstärkte även det kulturhistoriska värdet genom att återskapa den medeltida prakten. Det gamla teglet ersattes med nyttillverkat och det lutande tornet revs och murades upp igen, rakt och fint. Värdet låg i byggnadens ålder och ursprungsepok.

I början på 1900-talet hade åsikterna svängt bland konsthistoriker och arkitekter. Nu såg man ned på 1800-talets omklädnadsepok. Det kulturhistoriska värdet låg i stället i det autentiska materialet som fanns innanför husets hud, men som varit dolt. På både stora och små stenkyrkor, i städer och på landet, knackades putsen ned. Den gamla muren skulle synas, med gråstenar av växlande färg och form. Invändigt ersattes den släta 1800-tals-putsen med sina kulörta målningar, av en grövre rappning som vitmenades. Det var konsthistorikerna som pekade ut vilka byggnader som ansågs ha kulturhistoriskt värde.

På 1970-talet vidgade museifolket sina vyer, det var inte bara slott och herresäten som skulle uppmärksammas. Det arbetande folkets byggnader upptäcktes nu, såväl den gamla hyttan och smedjan som arbetarbostäderna längs bruksgatan. Värdet låg i att alla delar i den gångna tidens samhälle bevarades. Detta pekades ut av de samhällsmedvetna antikvarierna.

På 1990-talet gick utvecklingen vidare. Nu fick vi ögonen på hantverket! En välbevarad byggnad kunde ha ett alldeles särskilt värde, oavsett hur den ursprungligen använts, så länge de blåsta fönsterglasen satt kvar, liksom de smidda gångjärnen och de handhyvlade

panelbräderna. Den högsta lyckan var att hitta ett rum som aldrig målats om, där originalytorna var synliga, med spår av slitage och åldrande.

Här var det de hantverkskunniga antikvarierna som valde ut objekten.

På 2000-talet - ja vad är det som är värdefullt i dag? Varför inte en väl bibehållen bensinmack från 1965. De utgjorde en självklar och viktig del av vår konsumentvardag på sin tid, men är synnerligen ovanliga i dag. Eller ett Myresjöhus av årgång 1974, med ursprungliga plastmattor och sjögrästupeter. I arbetet med att avgöra vad som är kulturvärde idag tar antikvarierna nu hjälp av medborgare och journalister.

Varför är kåken K-märkt?

(Det vill säga; varför är byggnaden kulturhistoriskt värdefull?)

Egenskap	Förklaring, exempel <i>(Värdekategori enligt RAÄ)</i>	Krav på ursprunglighet
Hög ålder	Äldsta bevarade byggnaden i sitt slag t.ex. Sveriges äldsta träbyggnad, äldsta gården i byn, Sveriges första radhus. <i>Dokumentvärde.</i>	Låga - måttliga
Typisk	En gång i tiden en vanlig typ av byggnad i trakten (eller staden), men få sådana har bevarats oförändrade. Kvekgården i Uppland, Hebys sista tegelbruk, mangårdsbyggnad på jordbruk, torpstuga, egnahem. <i>Dokumentvärde.</i>	Måttliga - höga
Ovanlig	Enda byggnaden i sitt slag eller en bland få. Mausoleet i Färna, Gustavianum i Uppsala. <i>Dokumentvärde.</i>	Låga
Stor betydelse för miljön	En intressant byggnad som dominerar eller syns på långt håll (i tätort eller på landet): kyrka, järnvägsstation, siloanläggning, stor ladugård, eller liknande. <i>Upplevelsevärde.</i>	Låga
Ingår i en värdefull enhet	Husen runt ett torg, husen längs en bruksgata, gårdarna i en by, villorna i ett kvarter. <i>Upplevelsevärde.</i>	Låga
Berättar om landets eller ortens ekonomi	Byggnader som har haft betydelse för ekonomi och näringsliv, t.ex. Falu koppargruva, ASEAs Mimerverkstad i Västerås, en kvarn. <i>Dokumentvärde.</i>	Låga - måttliga
Berättar om samhällets historia	Kyrkan, äldsta skolhuset, fattigstugan, sockenmagasinet, sjukhuset, tingshuset, ett soldattorp. <i>Dokumentvärde.</i>	Låga - måttliga

Egenskap	Förklaring, exempel <i>(Värdekategori enligt RAÄ)</i>	Krav på ursprunglighet
Teknikhistoriskt värde	Ovanlig konstruktion eller första gången en metod använts, t.ex. ett lerhus, akvedukten i Håverud, ett tak buret av limträbalkar (Stockholms central). <i>Dokumentvärde.</i>	Måttliga - höga
Traditionellt bygge, gott hantverk	Exteriör och/eller inredning. Skurna dörrar. Handhyvlade foder, kilsågade golvbräder. T.ex. stänk- och schablonmålade väggar, vitlimmad spiskåpa. <i>Upplevelsevärde.</i>	Höga
Arkitekturhistoriskt eller konstnärligt intressant	Ritat av en känd arkitekt, byggt av en byggmästare med egen stil. Ovanligt utseende, ovanlig eller välbevarad utsmyckning (i en kyrka t.ex. målningar eller predikstol), dyrbara material. Tidstypiskt. <i>Upplevelse- och dokumentvärde.</i>	Måttliga - höga
Historisk person eller händelse	T.ex. Västerås slott (Erik XIV:s fängelse), Uppsala slott (Sturemorden), Linnés Hammarby. <i>Dokumentvärde.</i>	Låga - måttliga

Vad betyder K, Q och q?

Beteckning	Juridisk grund	Betydelse
Kulturhus	Saknas	Vardaglig benämning på hus som utpekats som värdefullt t.ex. vid museets byggnadsinventering, eller kanske t.o.m. är byggnadsminne .
K-märkt	Saknas numera	Beteckning i gamla stadsplaner och på ekonomiska och topografiska kartblad. I dag ett vardagligt uttryck om hus som utpekats som värdefullt vid en byggnadsinventering, eller kanske t.o.m. är byggnadsminne .
Q-märkt (stora Q)	Fastställt i kommunal detaljplan eller stadsplan (enligt plan och bygglagen, PBL)	Stora Q avser markanvändningen. Q-betecknat område är reserat för befintlig bebyggelse (en eller flera särskilt värdefulla byggnader enligt PBL 3:12). Planens skyddsbestämmelser innehåller därför förbud mot rivning och nybyggnad.
q-märkt (lilla q)	Fastställt i kommunal detaljplan (enligt PBL)	Litet q avser egenskaperna hos fasad, tak och liknande, hos en eller flera byggnader (särskilt värdefull, enligt PBL 3:12). Planens skyddsbestämmelser har formen av hänsynsregler, som t.ex. föreskriver bevarande av material, färg och utseende på tak, fasad, fönster och dörrar. Reglerna brukar också syfta till bevarande av miljöns karaktär, genom att ställa krav på att till- eller nybyggnad anpassas till miljön. Rivning kan medges, men krav kan då ställas på att nytillskottet anknyter till miljön i fråga om storlek, färg, utseende och material.
Särskilt värdefullt bebyggelseområde	Fastställt av kommunen (enligt PBL 3:12)	Bestämmelse som gäller en hel miljö: kvarter, stadsdel eller liknande. Kan innebära bestämmelser i detaljplan om takmaterial och färgsättning, förbud mot vindsinredning m.m.

Beteckning	Juridisk grund	Betydelse
Områdesbestämmelser	Fastställda av kommunen (enligt PBL)	Gäller vissa byar och små samhällen. Innebär krav på bygglov ungefär som i tätort. Regler om ombyggnad, placering och utformning av nybyggnad m.m.
Riksintressemiljö	Beslutas av Riksantikvarie-ämbetet (enligt 3 kap miljöbalken).	Stort område i stad eller landsbygd. Hela kulturlandskapet, med byggnader och fornminnen, åker och äng. Kommunen kan ställa högre krav än annars t.ex. på placering och utformning av nybyggnader.
Kulturresevat	Beslutas av Länsstyrelsen (enligt 3 kap miljöbalken).	Ett mindre område på landet eller vid en tätort, ingår ofta i ett riksintresse. Motsvarar naturreservat. Ett kulturpräglad landskap, oftast med byggnader. Marken vårdas enligt en skötselplan, med statsbidrag.
Byggnadsminne (BM)	Kulturminneslagen (KML 3 kap.). Beslutas av Länsstyrelsen.	En byggnad, eller miljö med flera hus (även park, bro eller liknande). Skall vara <i>synnerligen märklig</i> . Skyddsbestämmelser med förbud mot rivning, samt krav att underhåll görs med ursprungliga material. Alla förändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Bestämmelserna gäller inom skyddsområdet.
Statligt byggnadsminne (SBM)	Förordning om SBM (SFS 1988: 1229). Beslutas av regeringen.	Ett byggnadsminne som ägs av staten. Den gamla beteckningen var byggnadsminnesmärke (BMM) .
Kyrka från 1940-1999	Kulturminneslagen (KML 4 kap.)	Kyrka eller kapell som ägdes av Svenska kyrkan 1/1 2000 (alltså även kyrkor som senare sålts). Rivning, flyttning, ombyggnad, ändrad inredning eller färgsättning kräver tillstånd från Länsstyrelsen.
Kyrka äldre än 1940	Kulturminneslagen (KML 4 kap.)	Kyrka eller kapell som ägdes av Svenska kyrkan 1/1 2000 (alltså även kyrkor som senare sålts). Får inte på något väsentligt sätt ändras. Länsstyrelsen utövar tillsyn och ger tillstånd.

Vem gör vad i byggnadsvården?

Lista över myndigheter, institutioner och föreningar med flera som har att göra med "K-märkta" hus och miljöer.

Hembygdsförening	
Finns i de flesta socknar. Motsvaras i städerna ofta av byalag eller gille. Alla hbf i ett landskap bildar tillsammans ett hembygdsförbund.	Ideell organisation med stor lokalkännedom och viss sakkunskap. Har ofta arkiv.
Kommunantikvarie	
Finns i många stora kommuner, t.ex. Västerås, Uppsala, Sollentuna.	En kommunal tjänsteman med sakkunskap. Hör oftast till kulturförvaltningen, ibland till stadsarkitektkontoret. Kan vara remissinstans för bygglov.
Kommunalt museum	
Museum med kulturhistorisk inriktning. Finns i större eller mindre städer, t.ex. Stockholm, Köping.	Kommunal institution med viss sakkunskap. Hör till kulturförvaltningen, men kan också vara ett kommunalt bolag (Skellefteå). Kan vara remissinstans för bygglov.
Stadsarkitektkontor	
(Stadsbyggnadskontor, byggnadsnämnd) Finns i varje kommun.	Kommunal myndighet, oftast med begränsad sakkunskap. Fattar beslut om bygglov. Har viss rådgivning.
Länsmuseum	
Ett i varje län. Chefens titel är sedan gammalt <i>landsantikvarie</i> . I dag kallas denne också läns museichef.	Opartisk sakkunnig institution. Drivs på olika sätt i olika län. Ursprungligen oftast av en stiftelse bestående av landsting, värdkommun och hembygdsförbund. I dag ofta av landstinget ensamt. Har statsbidrag. Har arkiv och bibliotek. Viss rådgivning kan vara kostnadsfri. Länets kommuner kan anlita museet som remissinstans för bygglov. Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet kan anlita museet som kontrollant, och är då myndighetens förlängda arm.
Regionmuseum	
I Skåne och Västra Götaland slogs länen ihop, de f d läns museerna kallas i dag regionmuseer.	Se länsmuseum ovan.

Landsantikvarie	
Länsmuseets chef, gammal titel.	Se länsmuseum ovan.
Länsantikvarie	
En i varje län (region). Chefstjänsteman på länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Under denne finns flera handläggare.	Statlig myndighet med sakkunskap. Beslutar om bidrag till byggnadsvård (kulturstöd) m.m. Beslutar om vilka hus som ska bli byggnadsminne. Ger tillstånd till åtgärder på byggnadsminnen och kyrkor. Remissinstans och högsta myndighet i vissa kommunala byggnadsfrågor.
Riksantikvarieämbetet - RAÄ	
Högsta instans i landet, med säte i Stockholm och Visby. Riksantikvarie: <i>Lars Amréus</i> www.raa.se	Statlig myndighet. Har arkiv, särskilt om kyrkor (ATA). Beslutar om statliga byggnadsminnen. Formulerar lagar och förordningar. Arbetar med kunskapsuppbyggnad och -förmedling, vård och konservering. Stödjer forskning.
Svenska byggnadsvårdsföreningen	
Riksorganisation med kansli i Stockholm och ombud i varje län. www.byggnadsvard.se	En ideell förening för yrkesmän och privatpersoner. Anordnar byggnadsvårds-läger, föredrag, kurser, konferenser och studieresor, där medlemmar har rabatt. <i>Medlemsavgift:</i> 295 kr per år (1 200 kr för företag). <i>Medlemstidning:</i> Byggnadskultur, 4 nr/år

FIBOR
FÖRETAG INOM BYGGNADSVÅRD
OCH RESTAURERING
– branschorganisationen för auktoriserade byggnadsvårdsföretag